

плеса річок Десни і Сейму спонукають до душевного спокою, шанобливого ставлення до природи. Тут починаєш розуміти причини одухотвореного віддзеркалення оточуючого світу в мистецтві Сіверського краю. Стає зрозумілим багатство образотворчих мотивів, де ми можемо зустріти в творах народних майстрів героїв стародавньої слов'янської міфології, скажімо, Берегиню. Трапляється і зображення храмів, монастирів, дзвіниць, трибанних українських церков, хат. Фантастичні інтерпретації живої природи майстрами різьблення по дереву, ткацтва, розпису, гончарства використовуються як першоджерельний матеріал, з якого шляхом образного узаконення створюються необхідні орнаментальні форми образотворення [4, с. 4].

В народному декоративному мистецтві втілені найвищі ідеали національного мислення й відповідні світоглядні засади, виявлені риси ствердження українського характеру, його принципові погляди та загальнолюдські й національні цінності, риси добро наставленого сприйняття життя. Бо саме народне мистецтво спонукає нас до усвідомлення самоцільності Великої української культури, до самовизнання як нації з багатовіковою історією, культурою і неповторними творчими традиціями.

ПОСИЛАННЯ

1. Амброс А.К. Раннеземледельческий культовый символ // Советская археология. – 1965. – № 5. – С. 11–27.
2. Бибикова В. О происхождении мезинского палеолитического орнамента // Советская археология. – 1965. – № 1. – С. 3–8.
3. Виноградова Е. Современное прикладное искусство Китая. – М., 1959. – 58 с.
4. Ковальов О.Е. Декоративно-прикладное мистецтво в школі 1-7 класи // Навчальний посібник. – Суми: Університетська книга, 2006. – 144 с.
5. Рыбаков Б.А. Космогония и мифология земледельцев энеолита // Советская археология. – 1965. – № 1. – С. 30–31.
6. Міщенко Г. Витинанка – від традицій до сучасного образотворення // Народне мистецтво. – 2004. – № 1–2. – С. 28–29.
7. Станкевич М. Є. Українські витинанки. Академія наук Української РСР. Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.М. Рильського. – К.: Наукова думка, 1986. – 122 с.

Ковалев А.Е. Из истории развития искусства художественного вырезания

В статье анализируется история развития искусства художественного вырезания. Исследуются разновидности художественного вырезания на современном этапе, характеризуется последовательный переход на применение орнаментов и тематических композиций в разных отраслях творчества.

Ключевые слова: декоративно-прикладное искусство, ажурные бумажные украшения, контур, силуэт.

Kovalyov O.Ye. From the history of development of art of paper cutouts

In the article the history of development of art of paper cutouts is analyzed. Development of art of paper cutouts at the present stage is investigated, consecutive transition to application of ornaments and thematic compositions in different branches of creativity is characterized.

Key words: arts and crafts, openwork paper decorations, contour, silhouette.

12.02.2018 р.

УДК 738–057.21:929 М. Китриш

О.Г. Ликова

МИХАЙЛО КИТРИШ – ВІД РЕМІСНИКА ДО МИСТЦЯ

У статті окреслено основні події, що вплинули на формування мистецьких здібностей Михайла Китриша. порушено питання музеєфікації гончарної спадщини України на прикладі формування персональної колекції в Національному музеї-заповіднику українського гончарства в Опішному відомого гончаря. Проведено типологічний аналіз колекції майстра. Акцентовано увагу на основних проблемах, пов'язаних із формуванням колекції.

Ключові слова: Михайло Китриш, гончарство, кераміка, глиняний виріб, музеєфікація, Опішне, Україна.

На початку ХХ ст. на території сучасної України зафіксовано понад 700 населених пунктів, мешканці яких займалися гончарством. Через сторіччя, на початку ХХІ ст., в нашій державі функціонує близько 30 гончарних осередків. У деяких поселеннях, де ще донедавна було по кілька десятків гончарів, нині залишилося 1–2 майстри, а в більшості з них – лише пам'ять про ремесло і гончарські родини. Тому нині вкрай актуальне питання музеєфікації гончарної спадщини України загалом і творів окремих майстрів зокрема.

Вироби кожного гончаря різняться асортиментом, формами, способами декорування, технологічними особливостями, а, отже, несуть у собі значний об'єм інформації, який дозволяє не лише простежити еволюцію майстра, а й визначити регіональні особливості гончарного ремесла, вивчити численні етнологічні проблеми з огляду на важливість кераміки як історичного джерела. Музеям належить особливе місце серед різних наукових, культурно-освітніх закладів, які вивчають, зберігають і пропагують етнічні культурні надбання. Однак формування персональних колекцій майстрів у музеях є поодиноким явищем. Переважно збирають вироби, які ілюструють розвиток ремесла в окремих регіонах або населених пунктах. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному (далі – музей-заповідник) намагається заповнити цю проблему у сучасному музейництві. У його фондах зібрано уже кілька персональних керамологічних колекцій. Серед них можна виокремити і збірку глиняних творів відомого опішненського гончаря Михайла Китриша.

Метою даного дослідження є характеристика основних етапів становлення творчої особистості Михайла Китриша, що сприяли формуванню індивідуального стилю майстра, та визначення ключових етапів у процесі музеєфікації гончарної спадщини опішненського гончаря.

На початку ХХІ ст. поступово починає повертатися мода на твори народних майстрів – гончарні вироби, традиційну вишивку, вироби з дерева тощо. Оскільки вироби набирають популярності, то з'являється і все більше охочих займатися відповідними ремеслами. Це стосується і мистецтва гончаротворення. З'являються

нові імена майстрів, проте не всі вони залишаються в історії. Одним із шляхів до написання власної сторінки в історії сучасного українського мистецтва є здобуття відповідних нагород за свої досягнення у поповненні мистецького фонду нашої держави. Нині найпрестижнішою творчою відзнакою за вагомий внесок у розвиток культури є державна нагорода – Національна премія України імені Тараса Шевченка, заснована 1961 р. Нагородження Національною премією провадиться щорічно Указом Президента України. Вона присуджується авторові чи виконавцеві один раз за життя, і кожен, хто отримує таку нагороду, може пишатися тим, що він досяг визнання на державному рівні власних успіхів у певній галузі.

Одним із лауреатів тоді ще Державної премії України імені Тараса Шевченка 1999 року став славетний опішненський гончар Михайло Єгорович Китриш. Нелегким був шлях майстра до такого визнання.

Михайло Китриш народився 21 жовтня 1936 р. в опішненській родині гончарів: «Дід гончарював, батько гончарював, були знаменитими мисочниками» [1]. Ймовірно, це сприяло вибору життєвого шляху майстра. Хоча ліпити почав з нудьги – дванадцятирічним хлопцем захворів на запалення суглобів і був прикутий до ліжка. Щоб швидше проходив час, хлопчик почав ліпити свистунці, які здавав у кооператив на продаж. Після одужання вирішив за будь-яку ціну працювати гончарем. 1963 року влаштувався на місцевий завод «Художній керамік» возити глину від цеху до цеху. Пізніше став учнем відомого гончаря Йосипа Марехи. І нині Михайло Китриш згадує про свого вчителя лише з повагою і вдячністю за навчання. Працюючи гончарем на нормі, Михайло Китриш навчився віртуозно створювати будь-який посуд на кругу.

Переломним у творчості гончаря став початок 1970-х років. 1968 року на завод на посаду головного художника прийшов вихованець Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва Петро Ганжа. Саме з його приходом творчість місцевих майстрів значно активізувалася [2, с. 65]. Завдяки його діяльності 1 травня 1970 р. на Опішненському заводі «Художній керамік» з метою відновлення національних традицій кераміки по формі й розпису була утворена художньо-експериментальна творча лабораторія. Михайло Китриш знову ж таки завдяки хворобі перейшов працювати творчим майстром у лабораторію – лікарі порадили йому змінити професію – знайти заняття, не пов'язане з вологістю. Проте гончар не захотів кидати справу, що була до душі, а лише попросив завідувача виробництвом заводу Трохима Демченка: «Давай я піду баранчики робити» [1]. Після створення експериментального виробу (вдалого), Михайла Китриша поставили «на норму» – шість «літрових баранчиків» у день. Зважаючи на амбіційність майстра, не дивно, що він не зупинився на образі барана, а посту-

пово почав відтворювати у глині й інших тварин – козлів, левів, биків, коней. Загалом міг виготовити практично все з гончарського асортименту: посуд, іграшки, скульптури, прикраси. Тут же на заводі познайомився і зі своєю майбутньою дружиною – Галиною Сергіївною. Вона, за давньою традицією, оздоблювала вироби свого чоловіка. Тридцять три роки роботи у заводі пролетіли як один день: «Здається, ніби вчора сів за гончарний круг, а скільки тон глини перебрали пальці» [1].

Працюючи на заводі, Михайло Китриш постійно прагнув удосконалити своє гончарне вміння. У процесі набуття практичних навичок майстер удосконалював форму виробів і урізноманітнював їх декор. Та не лише практичні навички стали визначальними у творчому зростанні Михайла Китриша. Цьому сприяло кілька факторів. 1960-ті – 1970-ті роки прикметні розгортанням в Україні виставкової діяльності. Виставки організовували до ювілеїв, пам'ятних дат, у тому числі проводилися й звітні покази областей. Вироби Опішнянського заводу «Художній керамік» обов'язково були на них представлені. У цей період також зросла кількість експортних поставок виготовленої на заводі кераміки. Працівники художньо-експериментальної творчої лабораторії, до яких належав і Михайло Китриш, були першими, хто ці вироби створював.

Робота в лабораторії давала певні прерогативи, що сприяли творчому зростанню гончарів: менша норма, можливість творчо працювати, наявність додаткового «творчого дня», можливість експериментувати з глиною й поливою. Михайло Китриш як ніхто використав ці можливості, що яскраво проявилось у його виробках. Перш за все це простежується у декоруванні виробів кольоровими поливами. Михайло Китриш – єдиний гончар в Опішному, який протягом багатьох років використовував поєднання різних полив, що сприяє утворенню найрізноманітніших непередбачуваних ефектів. Цей спосіб декорування став візитівкою опішненського майстра. Прикметно, що він був одним з небагатьох гончарів, хто мав власне горно. У вільний від роботи час мистець працював удома, тому міг вільно експериментувати з формами, поливами, не переймаючись заводською нормою і стандартами.

У 1969–1971 роках головний художник заводу «Художній керамік» Петро Ганжа ініціював прийом місцевих майстрів до Національної спілки художників України. Однією з умов прийняття до спілки була участь у виставках. Щоб не загубитися на фоні інших робіт, потрібно було урізноманітнити вироби.

Як уже згадувалося, з середини 1960-х років Михайло Китриш почав брати участь у різних обласних та всеукраїнських виставках, і майже на всіх його глиняні твори були відзначені нагородами. Неодноразово майстер був учасником міжнародних художніх виставок у Бельгії, Болгарії, Великобританії, Канаді, Нідерландах, Норвегії, Польщі, США, Франції, Югославії, Японії. Він брав участь у симпозиумах гончарства, конкурсах художньої

кераміки, днів ремесел, у традиційних «Днях гончаря» та святах народної творчості, що відбуваються в Україні.

Перша персональна виставка Михайла Китриша, на якій експонувалося близько 140 глиняних творів, відбулася у Полтавському краєзнавчому музеї у 1981 році. З того часу майстер підтримує тісні зв'язки з музеями України. Його глиняні твори зберігаються в українських музеях Полтавщини, Києва, Запоріжжя, Донеччини. Є його роботи й у музеях за кордоном (Москві, Санкт-Петербурзі, Єкатеринбурзі (Росія) та в чисельних приватних колекціях як в Україні, так і за її межами. Михайло Китриш стверджує, що хоча роботи й дорогі його серцю і з ними завжди важко розставатися, проте «якщо робота зберігається в музеї чи в якійсь оселі, то, значить, вона комусь потрібна» [1].

Вправність Михайла Єгоровича у створенні глиняних шедеврів неодноразово відзначалася на державному рівні. Майстрові присвоєні наступні почесні звання та премії: член Національної спілки художників України (з 1971), заслужений майстер народної творчості України (з 1985), лауреат Премії імені Данила Щербаківського (1995), член Національної спілки майстрів народного мистецтва України (з 1998), лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка (1999). Нині майстер перебуває на заслуженому відпочинку і, за станом здоров'я, не гончарює.

Найбільша збірка робіт Михайла Китриша нині знаходиться у музеї-заповіднику в Опішні – понад 330 одиниць збереження, основна частина яких передана самим автором [3]. Для порівняння, у Полтавському краєзнавчому музеї зберігається 56 творів Михайла Китриша [4], у Національному музеї народної архітектури та побуту «Пирогово» – 23 [5], у Національному музеї української народної декоративної творчості – 16 [6], у Музеї етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України, який також володіє великою колекцією опішненської кераміки, – жодного [7].

Михайло Китриш виготовляв традиційний для народного гончарства Опішного посуд (гличики, горщики, вареничні, чайні та кавові набори), дитячу іграшку, свічники, вази, настінні тарелі, скульптуру. При вивченні персональної колекції кераміки майстра у фондах музею-заповідника привертає увагу той факт, що переважають зооморфні посудини, вази та свічники. Саме цим формам віддавав перевагу майстер у творчій роботі.

Персональна колекція кераміки Михайла Китриша у фондах музею-заповідника почала формуватись уже з наступного року від дати заснування установи. Перші експонати були як куплені у автора, так і подаровані ним приблизно в однаковому співвідношенні. За наступні роки це співвідношення різко змінилося: 1988–1989, 2006 роки – майже всі експонати куплені; усі інші роки – переважно подаровані як автором, так і іншими особами. Така нерівномірність стає зрозумілою, коли ознайомитися з подіями, що відбувалися в ці роки. 1987–1989

роки – час становлення музею, активного формування його фондів. У цей період державою ще виділялися певні кошти на поповнення музейних колекцій. Також 10 травня – 11 червня 1989 року на базі музею-заповідника проходив Перший республіканський симпозиум гончарства «Традиції і сучасність», у рамках якого був організований творчий практикум народних майстрів-гончарів та мистецтвознавців. Під час цього практикуму були організовані конкурси з виготовлення побутового, фігурного, ритуального посуду, дитячої іграшки, властивої для різних гончарних осередків, виготовлення та розпис різних за призначенням мисок [8]. Готові вироби протягом 1989–1990 років були закуплені для колекції музею-заповідника. Оскільки Михайло Китриш був одним із учасників практикуму, то його роботи також потрапили до фондів.

Вагома збірка робіт майстра (29 предметів) поповнила колекцію музею-заповідника у 2006 р. Тоді Михайло Китриш відсвяткував 70-річний ювілей. З нагоди такої події в музеї-заповіднику була організована приватна виставка творів майстра, сформована як з фондів робіт, так і з робіт з приватної колекції подружжя Китришів. Після виставки більша частина кераміки Михайла Єгоровича була закуплена музеєм-заповідником. Крім уже наявних у персональній колекції майстра посудних форм, фондова збірка поповнилася й новими (куманці, барила, банки, хлібниця). 2011 і 2016 роки у житті Михайла Китриша також ознаменовані подіями, організованими музеєм-заповідником з нагоди ювілеїв майстра – святкові зустрічі, вітання, персональні виставки кераміки та архівних матеріалів (фотографії, дипломи, грамоти, відзнаки тощо). Однак, для закладу вони не позначилися значними надходженнями, оскільки майстер на той час уже не гончарював, а віддавати свої твори з домашнього музею він ще не наважується.

Найдавніший виріб майстра в персональній колекції музею-заповідника датується серединою 1960-х років (час початку роботи майстра у заводі «Художній керамік»), останні – 2007 роком (час завершення гончарювання майстра через хворобу). Переважна більшість робіт датована 1978–2000 роками – періодом найбільшої творчої активності Михайла Китриша як у створенні робіт, так і в участі у конкурсах та виставках (від регіональних до міжнародних).

Отже, Михайло Китриш пройшов складний шлях становлення від простого захоплення творенням глиняних виробів до майстра-гончаря, визнаного на народному й державному рівнях. Він не лише наполегливо вчився, а й прагнув удосконалювати свої знання, не боявся експериментувати. Завдяки цьому в його роботах простежується унікальний почерк майстра, який не проявився ні в чийх роботах періоду існування заводу «Художній керамік».

В колекції музею-заповідника нині зберігається найбільша колекція кераміки Михайла Китриша, яка ілюструє усе розмаїття творчого доробку майстра: те-

матичне, декоративне, формотворче, часове тощо. Незважаючи на те, що гончар уже не працює, про достатньо повне висвітлення в колекції музею-заповідника творчих досягнень Михайла Китриша у царині кераміки нині не можна стверджувати, як і про те, що персональна колекція опішненського гончаря уже повністю сформована. Дома Михайло Китриш ще в часи роботи на заводі почав формувати приватну колекцію, яка з часом переросла в солідний музей. У ньому знаходяться лише вироби подружжя Китришів. Визначальною особливістю домашнього музею Китришів є його плінність. Наявні в колекції вироби господарі завжди дарували гостям, які постійно їх відвідували. Пусті місця заповнювалися новими «свіжішими» творами. Відносна стабільність прийшла з періодом втрати працездатності Михайла Китриша. Майстер уже не працює, тому поки що не віддає творів зі своєї колекції, яка на початку 2017 р. нараховувала понад 200 предметів. Це зооморфні скульптури, вази, посуд, іграшки, свічки тощо. На даному етапі питання подальшої долі колекції не обговорюється, а тому залишається відкритим. Крім кераміки у майстра зберігаються його інструменти та пристрої – гончарні ножики, стеки, гончарний круг, горно тощо, які могли б доповнити його персональну колекцію у музеї-заповіднику. Є надія, що приватна збірка Китришів все ж таки потрапить до музейних фондів, як це зробив львівський колекціонер Іван Гречко. У березні 2013 р. він подарував свою унікальну колекцію гуцульських та покутських ікон на склі Українському Католицькому університету, якою започаткував власний мистецький музей [9, с. 8]. Ще у 2006 р., під час спілкування автора статті з відомим львівським колекціонером, він однозначно стверджував, що передавати свою колекцію державному музею не планує, хоча й починає задумуватися над її подальшою долею [10]. Як і завжди, час вносить свої корективи в людські плани. Сподіватимемося, що й приватна колекція родини Китришів перейде в повному обсязі у державну власність й буде музеєфікована за всіма правилами фондової роботи.

ПОСИЛАННЯ

1. Розмова з Михайлом Китришем. 8.10.2010 // Приватний архів автора.
2. Шербак Василь. Сучасна українська майоліка. – Київ: Наукова думка, 1974. – 192 с.
3. Інвентарні книги // Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному.
4. Інвентарні книги (кераміка, скло) // Полтавський краєзнавчий музей.
5. Інвентарні книги (кераміка, скло) // Національний музей народної архітектури та побуту НАН України.
6. Інвентарні книги // Національний музей українського народного декоративного мистецтва.
7. Інвентарні книги // Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України.
8. Програма Першого республіканського симпозиуму гончарства «Традиції і сучасність»: 10 травня – 11 червня 1989 р. – Полтава: «Полтава», 1989. – 16 с.
9. Пастернак Н. «Червоні образи» – в постійній експозиції / Надія Пастернак // Культура і життя. – 2013. – № 9. – 1 березня. – С. 8.
10. Розмова з Іваном Гречко. 11-22.07.2006 // Приватний архів автора.

Лькова О.Г. Михайл Китриш – от ремесленника к мастеру
В статье обозначены основные события, повлиявшие на формирование художественных способностей Михаила Китриша. Затронуты вопросы музеефикации гончарного наследия Украины на примере формирования персональной коллекции в Национальном музее-заповеднике украинского гончарства в Опішні известного гончара. Проведен типологический анализ коллекции мастера. Акцентировано внимание на основных проблемах, связанных с формированием коллекции.

Ключевые слова: Михайл Китриш, гончарство, керамика, глиняное изделие, музеефикация, Опішня, Украина.

Lykova O.H. Mykhailo Kytrysh from craftsman to master of art
In the article outlines the main events that influenced the artistic abilities of Mykhailo Kytrysh. Raised question of muzeefikation of pottery inheritance of Ukraine is affected on the example of forming of the personal collection in the National Museum of Ukrainian Ceramics in Opishne of the known potter. The analysis of types of master's collection is conducted. Attention is accented on basic problems, related to forming of collection.

Key words: Mykhailo Kytrysh, pottery, ceramics, earthenware, muzeefikation, Opishne, Ukraine.

12.02.2018 p.

УДК 94(477): 0792

І.О. Бурда
В.І. Абакумова

НАРОДНИЙ МОЛОДІЖНИЙ АМАТОРСЬКИЙ ТЕАТР «ПІЛІГРИМ» У М. ГЛУХОВІ: ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Проаналізовано діяльність Народного молодіжного аматорського театру «Пілігрим». Виокремлено етапи становлення творчого колективу. Охарактеризовано поточний стан його діяльності. Зроблено акцент на дослідженні акторського складу, репертуару та винагород акторів і колективу в цілому. Джерельну базу дослідження склали розповіді режисера театру, статті в періодичних виданнях.

Ключові слова: театр, аматорське мистецтво, вистава, актори, «Пілігрим», театральний колектив, сцена, репертуар, гастролі, фестиваль, нагорода, будинок культури.

Актуальність нашої наукової розвідки зумовлена сучасними потребами українського суспільства, якому бракує духовності. Театральне мистецтво багато років поспіль є невід'ємною складовою життя Глухова. Узгаляння творчих здобутків Народного аматорського театру, який є осередком сьогоденної культури міста, є важливим напрямком вивчення загальної історії колишньої гетьманської столиці.

Протягом кількох десятиліть триває накопичення газетних публікацій про діяльність театру «Пілігрим» у місцевих періодичних виданнях «Народна трибуна» і «Глухівщина». Опрацювання цих матеріалів допомогло